

## MONITOROVANIE OTVORENÉHO PRÍSTUPU PRI EVIDENCIÍ PUBLIKAČNEJ ČINNOSTI

Mgr. Lucia Nižníková

V roku 2016 otvorilo Centrum vedecko-technických informácií *Kontaktnú kanceláriu pre open access*. Jej zriadením prevzalo na seba úlohu národného koordinátora a metodika pre oblasť otvorenej vedy na Slovensku. K úlohám kontaktnej kancelárie patrí zlepšovanie povedomia o problematike otvoreného prístupu a otvorenej vedy, systematické plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodných projektov, či aktívne prispievanie k riešeniu úloh *Národnej stratégie pre otvorenú vedu* a príslušných akčných plánov. Okrem toho kancelária každoročne organizuje odborné podujatia na podporu otvorenej vedy, realizuje webináre, ponúka akreditované školenia, poskytuje konzultačné služby a vydáva informačné materiály a publikácie na témy súvisiace s otvorenou vedou.

V roku 2022 CVTI vydalo publikáciu *Analýza APC poplatkov vynakladaných slovenskými výskumnými inštitúciami na publikovanie zlatou cestou otvoreného prístupu za rok 2021*. Z údajov čerpaných z databázy Web of Science autori vytvorili **odhad celkovej sumy a štruktúry prostriedkov** (z hľadiska platiacich inštitúcií, prijímajúcich vydavateľov a časopi-seckých titulov), **ktoré autori zo slovenských výskumných inštitúcií v roku 2021 pravdepodobne vynaložili na vedecké publikovanie v časopisoch s otvoreným prístupom** formou Article Processing Charges (APC). Vývoj trendov v tejto oblasti ukazuje, že so zvyšovaním nárokov financovateľov na otvorené praktiky vo výskume a vedeckej komunikácii vo svete budú rásť výdavky aj slovenských vedcov a výskumných inštitúcií na poplatky za publikovanie. Aj preto zo záverov analýzy vyplýva, že v záujme efektívneho vynakladania verejných prostriedkov bude čoraz dôležitejšie monitorovať APC. A nielen to. Do systému treba zapracovať mechanizmus umožňujúci podporiť kvalitné výstupy a vyhnúť sa podpore vydavateľov, ktorí vnášajú do vedeckej komunikácie pochybné praktiky.

Publikovanie na slovenských vysokých školách je v zmysle platnej legislatívy neoddeliteľne prepojené s evidenciou publikačnej činnosti v lokálnych databázach akademických knižníc a v Centrálnom registri evidencie publikačnej činnosti. Od roku 2022 preto kontaktná kancelária vyvíjala tlak na to, aby sa dáta o režime open access a ideálne aj o prostriedkoch vynaložených na publikovanie otvoreným prístupom

monitorovali už vo fáze evidencie publikačnej činnosti. Akademické knižnice očakávali zapracovanie vhodného poľa do systému centrálného registra evidencie publikačnej činnosti a metodický materiál, ktorý by definoval pravidlá, ako údaje o použitých finančných prostriedkoch zapisovať, či už z hľadiska zdrojov, z ktorých boli čerpané (projektové prostriedky, vlastné zdroje autorov a pod.), alebo väčších autorských kolektívov, či kolektívov so zahraničnou účasťou.

Metodika stále nie je k dispozícii, napriek tomu sme sa rozhodli, že začneme monitorovať publikácie s otvoreným prístupom autorov našej univerzity na úrovni indikátora open access, a to vo fáze nahlasovania a spracovávanía publikačnej činnosti do databázy UMB. V **e-formulároch na nahlasovanie publikačnej činnosti** pribudlo nové pole, v ktorom autor jednoduchým výberom z číselníka upovedomí spracovateľky, že publikácia vyšla v režime open access. V pravej časti **formulára na tvorbu výstupov z databázy publikačnej činnosti** sa zasa nachádza nové tlačidlo, pomocou ktorého sa dajú záznamy filtrovať podľa kritéria Open Access.

Indikátor Open Access sme spätne doplnili aj do už spracovaných záznamov vykazovacieho obdobia 2024. Položili sme tak základy na zber ďalších dát, ktoré môžu byť v budúcnosti užitočné pri nastavovaní mechanizmov na podporu publikovania v otvorenom režime a hľadanií finančných zdrojov na APC na inštitucionálnej úrovni.

### Použité zdroje

[1] *Otvorená veda* [online]. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR [cit. 2024-08-02]. Dostupné na: <https://otvorenaveda.cvtisr.sk/o-nas/>

[2] FIŠOVÁ, Gabriela, Silvia SOFIANOS, Matej HARVÁT et al. Analýza APC poplatkov vynakladaných slovenskými výskumnými inštitúciami na publikovanie zlatou cestou otvoreného prístupu za rok 2021. In *Zenodo* [online] 11. október 2022 [cit. 2024-08-02]. Dostupné na: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7184268>